

ЦИНЬ

ИМПЕРИЯСЫ

□ Цинь империясы, Чинь (Шың) патшалығы
(1644 — 1911)

— Қытайдағы маньчжурлар әулеті билеген соңғы патшалық. Билеуші Нурцахи (Нұрхаи) (1559 — 1626) 16 ғ-дың аяғында Солт.-Шығыс Қытайда тұратын көшпелі маньчжур тайпаларын біріктіріп, Мин империясына қарсы күрес бастады. Ол 1616 ж. Хатула деген жерде “Да чжсин” (“Ұлы алтын”, тарихта оны “Ху чжсин — Соңғы чжсин” деп атаған) мемлекетінің құрылғанын жариялады.

俄羅斯帝國

大清帝國

哈薩克汗國

朝鮮

日本

琉球

阿富汗

錫克帝國

蒙兀兒帝國

英屬孟加拉

馬拉塔邦聯

緬甸

暹羅

南掌

安南

柬埔寨

西屬菲律賓

蘇祿

蘭芳共和國

車里雅賓斯克

鄂木斯克

新西伯利亞

雅庫次克

雅克薩

伯力

齊齊哈爾

海蘭泡

赤塔

伊爾庫次克

怡克圖

車臣汗

塔城

科布多

烏里雅蘇台

庫倫

吉林

興京

盛京

寧古塔

海參崴

布哈爾汗國

浩汗汗國

布魯特汗國

伊犁

迪化

喀什葛爾

巴達克山

乾竺特

葉爾羌

拉達克

喀什

俾路支

錫克帝國

古吉蘭瓦拉

德里

蒙兀兒帝國

廓爾喀

拉薩

孟雄

不丹

緬甸

孟買(英屬)

馬拉塔邦聯

英屬孟加拉

加爾各答

曼德勒

騰越

重慶

長沙

南昌

福州

昌都

巴塘

成都

武昌

江寧

蘇州

杭州

廈門

廣州

上海

濟南

青島

北京

天津

旅順

漢城

太原

寧夏

西寧

蘭州

西安

開封

安慶

蘇州

上海

蘭州

西安

西寧

蘭州

太原

張家口

北京

天津

旅順

漢城

京都

長崎

長崎

江寧

蘇州

上海

旅順

漢城

京都

長崎

廈門

廣州

廈門

廣州

西屬菲律賓

馬尼拉

蘇祿

蘭芳共和國

柬埔寨

曼谷

河內

順化

金邊

曼德勒

加爾各答

英屬孟加拉

馬拉塔邦聯

孟買(英屬)

朋迪榭里(法屬)

果亞(葡屬)

首里

琉球

台灣

廈門

廣州

上海

蘇州

杭州

福州

青島

濟南

天津

北京

旅順

漢城

興京

吉林

寧古塔

海參崴

伯力

雅克薩

齊齊哈爾

海蘭泡

伯力

雅克薩

伯力

雅克薩

ІШКІ САЯСАТ

- 1626 ж. Нурцахи қайтыс болғаннан кейін оның орнына баласы Абахай(Хуан Тайчжи) отырды. *1636 ж. Абахай мемлекеттің атын Цин(Чин — мөлдір) деп өзгертті. Бұл кезде Қытайдың орт. аудандарында Мин патшалығына қарсы Ли Цзычэн, Чжан Сяньжун бастаған халықкөтерілістері болып жатты.
- 1644 ж. Цзычэн бастаған көтерілісшілер Пекинге басып кіргеннен кейін Мин патшалығының соңғы императоры Чжу Ючжиян өзіне-өзі қол жұмсап, қаза болды. Маньчжурлардың әскері Қытай қорғанын күзетіп тұрған Мин патшалығының генералы У Саньгуймен бірігіп, көтерілісшілерге қарсы аттанды. Біріккен әскер Пекиннен көтерілісшілер армиясын ығыстырып шығарып, 1 мамыр күні Қытайда Цинь империясының орнағанын жариялады. Цинь империясы негізінен Мин патшалығы кезіндегі саяси жүйені нығайтты. Императорлық кеңес маньчжур ақсүйектерінен құрылды. Әкімш.-аумақтық бөлініс провинция, аймақ, округ пен ауданнан құрылды.

- 1683 жылға дейін әскери жорықтардың, билеуші топ өкілдерімен тиімді саясат жүргізудің барысында Тайвань аралына дейінгі жерлер бағындырылды.
- 17 — 18 ғасырларда елде а. ш. мен қолөнер дамып, алғашқы мануфактуралар пайда болды, капит. қатынастар орын ала бастады. Тың жерлер игерілді, кейбір салық жеңілдіктері жасалды.
- 1712 ж. халық санағы жүргізіліп, егістік жерлердің көлемі есепке алынды. Цинь империясы. елдің батысындағы Жоңғар хандығымен үздіксіз соғыс жүргізді. Ол соғыста жоңғарларды Қшкі Моңғолия мен Халхаданығыстырып шығарды. Қиыр Шығыста да үлкен табыстарға жетіп, Ресейді Амур бойынан бас тартуға мәжбүр етті; қ. Канси.

СЫРТҚЫ САЯСАТ

- *Цинь империясы шет елдермен, әсіресе, еур. мемлекеттермен “жабық есік” саясатын жүргізіп, империя аумағын сыртқы шабуылдардан қорғауды күшейтті.*
- *17 ғ-дың аяғында Қытайдың шеткері аймақтардағы орт. өкіметке қарсы жүргізілген “Сан фан” қозғалысын күшпен басты. Жоңғар ханы Қалдан Сереннің Қытайға жасаған шабуылы тойтарылды. Орт. Азияда қалыптасқан ішкі қайшылықтарды пайдалана отырып,*
- *1755 — 57 ж. Жоңғар хандығын біржолата жойып жіберді.*
- *1756 — 57 ж. Қазақ хандығымен болған дығымен болған шекаралық әскери қақтығыстардан кейін өзара келісім жасалып, дипломат. қарым-қатынастар орнатылды (қ. Абылай, Цянь Лун). Цинь империясы Үрімжі, Құлжа мен Тарбағатайда қазақтармен малға тауарлар айырбастайтын арнайы базарлар ашты.*

- 1759 ж. Қашғариядағы ұйғырлардың қарсылығын жаныштап, Шығыс Түркістанға өз билігін орнатты.
*1762 ж. Іле өз-нің бойында Чжаньчжунфу генерал-губернаторлығы құрылды.
- 1762 — 65 ж. оңт-те Бирма, Вьетнам, Непалға жаулап алу соғыстары жүргізілді. 18 ғ-дың аяқ кезінде Тибет жаулап алынып, Цинь империясы өзінің шарықтау шегіне жетті.
- 19 ғ-дан бастап Цинь империясы әлсірей бастады. Орт. өкіметке қарсы халық көтерілістері жиілеп, батыс державалары Қытайға ену әрекеттерін күшейтті.

АПИЫН СОҒЫСЫ

▣ 1840 — 42

ж. Қытай мен Ұлыбритания арасында болған “апиын соғысы” екіншісінің жеңісімен аяқталды. Цинь империясы Нанкин келісімін е қол қойып, еур. державаларға тәуелділікке түсуге мәжбүр болды. Маньчжурлардың билігі мен шетелдіктердің үстемдігіне қарсы болған тайпиндер көтерілісі (1850 — 66) Цинь империясын одан әрі әлсіретті.

ЖАПОНДЫҚ-ҚЫТАЙ СОҒЫС

□ 19 ғ-дың 2-жартысынан бастап Қытай еур. мемлекеттер (Ұлыбритания, Франция, Ресей, Германия) мен Жапонияның үлес алуда өзара бәсекеге түскен жартылай отарына айнала бастады. Бірте-бірте билеуші топтардың арасында шетелдік үлгідегі өнеркәсіп құруды жақтайтын “Яну пай” тобы пайда болды. Қытайдың ұлттық буржуазиясы дүниеге келді. Қоғамды жаңарту, саяси жүйеге өзгерістер енгізуді талап ету қозғалысы күшейді. Цинь империясының Франциямен (1884 — 85) және Жапониямен (1894 — 95) болған соғыста ауыр жеңіліске ұшырауы ұлттық дағдарысты тереңдете түсті. Сун Ятсен басқарған саяси қайраткерлер маньчжурлардың билігін халықтық республика құрумен алмастыруды ұсынды.

Битва при Калке между русским и монгольским войсками, 1223 год.

ИХЭТУАНЬДЕР КӨТӨРІЛІСІ

- 19 ғ-дың 2-жартысынан бастап Қытай еур. мемлекеттер (Ұлыбритания, Франция, Ресей, Германия) мен Жапонияның үлес алуда өзара бәсекеге түскен жартылай отарына айнала бастады. Бірте-бірте билеуші топтардың арасында шетелдік үлгідегі өнеркәсіп құруды жақтайтын “Яну пай” тобы пайда болды. Қытайдың ұлттық буржуазиясы дүниеге келді. Қоғамды жаңарту, саяси жүйеге өзгерістер енгізуді талап ету қозғалысы күшейді. Цинь империясының Франциямен (1884 — 85) және Жапониямен (1894 — 95) болған соғыста ауыр жеңіліске ұшырауы ұлттық дағдарысты тереңдете түсті. Сун Ятсен басқарған саяси қайраткерлер маньчжурлардың билігін халықтық республика құрумен алмастыруды ұсынды.

